QUAN HỆ TRUNG - NGA SAU SỰ KIỆN 11-9-2001

LÊ VĂN MỸ

Cuộc tấn công nước Mỹ của các lực lượng khủng bố quốc tế ngày 11-9-2001 đã nhằm thẳng vào Trung tâm thương mại quốc tế ở Niu Oóc và Lầu Năm góc ở Oasinh tơn- 2 biểu tượng về quyền lực kinh tế và quân sự hùng mạnh nhất của nước Mỹ- đã gây tổn thất nặng nề cho nước Mỹ và làm chấn động toàn thế giới. Sau sự kiện 11-9 tình hình thế giới trở nên bất an với những diễn biến phức tạp. Để đối phó với tình hình mới, Mỹ đã phát động cuộc chiến "chống khủng bố", ráo riết triển khai chiến lược toàn cầu với những điều chỉnh lớn về quân sự và ngoại giao nhằm tạo thế chiến lược khống chế lục địa Á-Âu, thực hiện tham vọng làm bá chủ thế giới. Cũng như Mỹ, các nước lớn khác cũng tiến hành điều chỉnh chiến lược và chính sách đối ngoại của mình để đối phó với tình hình quốc tế mới. Trung Quốc và Nga là hai nước lớn trên thế giới, sau sự kiện 11-9, việc Mỹ điều chỉnh chiến lược đã ảnh hưởng trực tiếp đến Nga và Trung Quốc, tác động đến quan hệ Trung- Nga. Trung Quốc và Nga cũng đều có những điều chỉnh của mình, đặc biệt quan hệ Trung- Nga đã có những điều chỉnh theo chiều hướng ngày càng quan trọng hơn đối với hoà bình, an ninh và phát triển trong khu vực và trên thế giới. Trung Quốc và Nga đứng trước sự lấn tới của Mỹ nên có nhu cầu tự nhiên là phải nhích lại gần nhau, hợp tác với nhau, đó chính là quan hệ Trung-Nga từ sau sự kiện 11-9.

1. Quan hệ chính trị

Như chúng ta đã biết, quan hệ giữa Trung Quốc và Liên Xô trước đây có những bất đồng nghiêm trọng. Những năm 50 thế kỷ XX, Trung Quốc và Liên Xô liên minh với nhau và hợp tác toàn diện, thập kỷ 60 là thời kỳ "luận chiến" và xung đột biên giới, thập kỷ 70 quan hệ căng thẳng và không ngừng chiến tranh lạnh, thập kỷ 80 là thời kỳ hoà hoãn và từng bước bình thường hoá quan hệ bị đổ vỡ. Sau khi Liên Xô tan rã (năm 1991), quan hệ Trung - Nga (nước đại diện cho Liên Xô trước đây) ngày càng được củng cố và phát triển. Từ năm 1992 đến 1998 đã có 6 cuộc gặp gỡ cấp cao Trung - Nga và đi đến việc ký kết các văn kiện quan trọng[1]. Đặc biệt là những năm cuối thế kỷ XX và đầu XXI thế giới được chứng kiến sự nồng ấm trở lại trong quan hệ Trung - Nga từ việc mở rộng trao đổi mậu dịch đến việc giải quyết vấn đề biên giới còn tồn đọng giữa hai nước trong mấy thập kỷ qua… Ngay từ những ngày đầu của Thiên niên kỷ mới, tháng 1-2000 quyền Tổng thống Nga Vilađimia Putin đã sang thăm

* TS. Viện Nghiên cứu Trung Quốc.

Trung Quốc, hai bên Trung Quốc và Nga đều nhấn mạnh trong thế kỷ XXI sẽ phát triển hơn nữa "quan hệ hữu nghị láng giềng tốt trên cơ sở hợp tác chiến lược". Vào tháng 7, Tổng thống Nga Putin lần thứ hai trong năm đã sang thăm chính thức Trung Quốc. Trong chuyến thăm này một loạt các văn kiện quan trọng đã được ký kết giữa hai bên Trung Quốc và Nga như: "Tuyên bố Trung - Nga về chống tên lửa", "Tuyên ngôn Bắc kinh"...(2) Những sự kiện trên chứng tỏ bước vào Thiên niên kỷ mới nước Nga ngày càng nhận thấy việc quan hệ hợp tác với nước láng giềng khổng lồ - Trung Quốc, là vô cùng quan trọng.

Sang năm 2001, vào tháng 7, Chủ tịch Trung Quốc Giang Trạch Dân đã sang thăm chính thức nước Nga. Tại Matxcơva (thủ đô Liên bang Nga) Chủ tịch Giang Trạch Dân cùng Tổng thống Nga Putin đã ký "Hiệp ước hữu nghị Nga - Trung" với thời hạn 20 năm. Hiệp ước này đã đặt nền tảng cho sự phát triển mối quan hệ đối tác chiến lược toàn diện giữa Trung Quốc và Nga trong những thập niên đầu thế kỷ XXI. Đây còn được gọi là "Hiệp ước thế kỷ". Hiệp ước đã cụ thể hoá ý nguyện của hai nước là cùng nhau thúc đẩy mối quan hệ bang giao tốt đẹp giữa hai nước, triển khai hợp tác rộng rãi giữa hai bên trên cơ sở tôn trọng sự toàn vẹn lãnh thổ của nhau, không xâm phạm và can thiệp vào nội bộ của nhau. "Hiệp ước thế kỷ" này có nhiều điểm khác so với Hiệp ước hữu nghị Trung - Xô mà hai nước Trung Quốc và Liên Xô ký vào những năm 50 của thế kỷ trước, lúc đó là sự kết thành liên minh giữa hai quốc gia có thể chế chính trị tương đồng. Còn hiệp ước lần này là sự hợp tác trên cơ sở không kết thành liên minh, không nhằm vào nước thứ 3.(3)

Một số điều khoản mà "Hiệp ước thế kỷ" quy định đó là việc: Hai bên cùng giải quyết những vấn đề tranh chấp liên quan đến biên giới giữa hai nước; hai bên tiếp tục bảo vệ Hiệp ước chống tên lửa đạn đạo ABM mà Liên Xô và Mỹ đã ký năm 1972. Chủ tịch Giang Tranh Dân và Tổng thống Putin đã ra tuyên bố chung về một loạt những vấn đề quan trọng mà hai bên đều có quan điểm giống nhau như việc: Hai bên cam kết không sử dụng vũ lực hoặc đe doạ dùng vũ lực, không sử dụng kinh tế và các hình thức khác gây sức ép lẫn nhau, cùng nhau giải quyết mọi bất đồng nảy sinh bằng biện pháp hoà bình, không sử dụng vũ khí hạt nhân tấn công nhau, hai bên mong muốn cùng nhau phối hợp củng cố vai trò của Liên Hợp quốc, chống lại sức ép của Mỹ, kiên quyết lên án chính sách của NATO, không muốn để NATO can dự vào những "điểm nóng" khác trên thế giới (sau sự kiện Cô-xô-vô năm 1999) đặc biệt là ở châu Á, nơi có nhiều khả năng xảy ra những cuộc xung đột sắc tộc và tôn giáo…

Trong chuyến thăm này, lãnh đạo cấp cao của hai nước Trung Quốc và Nga còn ký Tuyên bố chung Trung - Nga. Trong tuyên bố, Nga và Trung Quốc khẳng định sự trung thành của mình với việc ký các thoả thuận quốc tế. Hai nước cho rằng cần phải tăng cường nỗ lực của cộng đồng quốc tế nhằm kiềm chế việc phổ biến tên lửa và công nghệ tên lửa.

Báo "Tpug" (Lao động) của Nga đăng bài "Sự lạc quan còn khiêm nhường nhưng đã minh chứng" đã viết: "Việc ký Hiệp ước về láng giềng thân thiện hữu nghị và hợp tác Nga - Trung và tuyên bố chính trị Matxcơva của nguyên thủ hai nước có thể trở thành bước ngoặt thật sự trong quan hệ đối tác chiến lược giữa hai nước".(4)

Sự kiện 11-9 đã tác động mạnh đến quan hệ quốc tế và đưa ra nội dung mới cho sự hợp tác giữa hai nước Trung Quốc và Nga. Mỹ đã điều chỉnh chính sách ngoại giao nhằm tiến quân vào Ápganaxtan để tiêu diệt lực lượng khủng bố mà Mỹ cho rằng lực lượng này đang được đào tạo và đang ẩn náu tại đây, do đó Mỹ đã buộc phải giảm sức ép đối với Nga và Trung Quốc để tranh thủ sự đồng tình và hợp tác của Nga và Trung Quốc về chống khủng bố. Nga tích cực phối hợp với các hành động chống khủng bố của Mỹ, từ đó nhằm nhanh chóng cải thiện quan hệ Nga - Mỹ vốn bị thụt lùi kể từ "sự kiện Côxôvô" năm 1999. Cuộc gặp gỡ thượng đỉnh Nga - Mỹ ở Matxcơva cuối tháng 5-2002 đã đưa tới sự thay đổi về chất trong quan hệ Nga - Mỹ đồng thời với việc lợi dụng cơ hội "sự kiện 11-9" để Nga cải thiện mạnh quan hệ với Mỹ. Tuy nhiên Chính phủ Nga vẫn đặc biệt chú ý bảo vệ mối quan hệ hợp tác chiến lược Nga - Trung, hai bên đã tìm thấy điểm chung mới về lợi ích. Ngày 30-5-2002 trong khi trả lời phỏng vấn Tổng giám đốc "Nhân dân Nhật báo" (Trung Quốc), Tổng thống Nga Putin đã nêu rõ ý nghĩa của mỗi quan hệ hợp tác chiến lược Nga - Trung trong việc xây dựng thế giới đa cực. Tổng thống Putin cho rằng: "Điểm chung về lợi ích quốc gia hai nước được xây dựng dựa trên cơ sở quan hệ đối tác hợp tác chiến lược Nga - Trung, thái độ chung đối với một số vấn đề lớn chính là cơ sở hợp tác chiến lược của chúng ta. Nhưng ý nghĩa của nó vượt xa sự phát triển quan hệ giữa hai nước đó là vì mối quan hệ đối tác giữa hai nước chúng ta là tài sản chung của toàn bộ cộng đồng quốc tế. Về thực chất Nga và Trung Quốc đã cung cấp cho thế giới một mô hình mới về quan hệ quốc gia, trong đó phải kết hợp giữa việc tự giác không liên minh với việc cố gắng bảo vệ lợi ích chung. Đây chính là cống hiến to lớn của Nga và Trung Quốc trong việc xây dựng trật tự quốc tế đa cực hoá sau khi kết thúc chiến tranh lạnh."(5)

Đại hội lần thứ XVI ĐCS Trung Quốc diễn ra vào giữa tháng 11-2002. Ngay sau khi Đại hội lần thứ XVI ĐCS Trung Quốc vừa kết thúc với người lãnh đạo mới là Tổng Bí thư Hồ Cẩm Đào lên thay Tổng Bí thư Giang Trạch Dân, thì ngày 1-12-2002 Tổng thống Nga Putin đã mở đầu chuyến thăm Trung Quốc ba ngày nhằm tăng cường hơn nữa quan hệ giữa hai nước. Trả lời phỏng vấn của Tân Hoa xã (Trung Quốc) trước khi lên đường thăm Trung Quốc, Tổng thống Putin nói: Trung Quốc là 1 trong những đối tác quan trọng nhất của Nga và chuyến thăm này có "ý nghĩa đặc biệt"(6)

Sáng 2-12 đã diễn ra các cuộc gặp gỡ giữa Tổng thống Nga Putin với Tổng Bí thư BCHTW ĐCS Trung Quốc Hồ Cẩm Đào, Thủ tướng Chu Dung Cơ, Chủ tịch quốc hội Lý Bằng, Chủ tịch Trung Quốc

Giang Trạch Dân đã ký "Tuyên bố chung giữa nước CHND Trung Hoa và Liên bang Nga" về những vấn đề hợp tác trong lĩnh vực chính trị và kinh tế giữa Trung Quốc và Nga. Một số nội dung chính như sau:

- Nguyên thủ hai nước Trung Quốc và Nga đã thảo luận toàn diện thực trạng và tương lai quan hệ Trung - Nga và tuyên bố rằng đưa quan hệ đối tác chiến lược giữa CHND Trung Hoa và Liên bang Nga đi vào chiều sâu là phù hợp lợi ích lâu dài giữa hai quốc gia và nhân dân 2 nước, là sự lựa chọn lịch sử đúng đắn duy nhất, cũng là nhu cầu phát triển của tình hình thế giới và quan hệ quốc tế.

- Nguyên thủ hai nước nhất trí cho rằng Trung Quốc và Nga có tương lai rộng mở và tiềm năng to lớn để phát triển quan hệ láng giềng hữu nghị và đi sâu hợp tác chiến lược. Hai bên quết tâm tiếp tục nỗ lực không mệt mỏi, không ngừng thúc đẩy hợp tác hữu nghị cùng có lợi giữa hai nước lên một trình độ mới.

- Nguyên thủ hai nước nhắc lại, bất kể tình hình quốc tế có thay đổi như thế nào, bất kết mỗi nước Trung, Nga có những thay đổi thế nào, hai bên vẫn quyết tâm tuân thủ phương châm và nguyên tắc đã được xác định trong hiệp ước, không ngừng thúc đẩy, mở rộng, bổ sung những nội dung mới và đi sâu vào quan hệ hợp tác chiến lược giữa hai nước, hai bên cùng phối hợp lập trường và ủng hộ lẫn nhau trong các vấn đề có liên quan chặt chẽ đến hai nước, thể hiện đầy đủ tư tưởng chiến lược vĩ đại "mãi mãi là láng giềng tốt, đối tác tốt và không thù địch" cùng với nhân dân và các nước yêu chuộng hoà bình trên toàn thế giới, sẵn sàng đón nhận những thách thức của thời đại mới.

- Phía Nga tiếp tục khẳng định Chính phủ CHNDTH là chính phủ hợp pháp duy nhất đại diện cho toàn Trung Quốc, Đài Loan là bộ phận không thể chia cắt của lãnh thổ Trung Quốc, Nga không thiết lập quan hệ và qua lại về mặt nhà nước với Đài Loan, Nga luôn thừa nhận Tây Tạng là bộ phận không thể chia cắt của Trung Quốc. Phía Trung Quốc ủng hộ những nỗ lực của Nga tấn công các phần tử khủng bố và ly khai ở Chesnia.

- Nguyên thủ hai nước tuyên bố sẽ tiếp tục tiến hành đối thoại chính trị một cách mật thiết và tin cậy lẫn nhau, mở rộng và đi sâu hợp tác kinh tế cùng có lợi, tăng cường phối hợp trong các công việc quốc tế, củng cố tình hữu nghị giữa nhân dân hai nước.(7)

Thực tế những năm đầu thế kỷ XXI vừa qua, nhất là sau sự kiện 11-9, quan hệ Trung - Nga đã phát triển theo hướng "ba không" (không đồng minh, không đối kháng, không nhằm vào nước thứ ba) và nội dung chủ yếu của quan hệ này là "ba cần" (cần ra sức phát triển hợp tác kinh tế; cần giúp đỡ và hợp tác với nhau trong cuộc chiến chống khủng bố; cần tăng cường sức nặng của mình trong quan hệ với Mỹ, cùng nhau ngăn chặn chủ nghĩa bá quyền đơn cực của Mỹ). Với sự cố gắng chung của cả hai nước, quan hệ Trung - Nga đã phát triển ổn định từ chỗ coi nhau là bạn bè hữu nghị, nâng lên tới quan hệ bạn bè mang tính chất xây dựng, xác lập quan hệ đối tác chiến lược.

Dư luận quốc tế, đặc biệt là Mỹ đã tỏ ra lo ngại, mặc dù hai nước tuyên bố không nhằm vào nước thứ ba, không trở thành đồng minh, nhưng có xu hướng hợp tác chiến lược rõ rệt, nhằm vào chủ nghĩa chia rẽ dân tộc của hai nước, phản đối bất kỳ nước nào dùng chính sách nhân quyền, chủ nghĩa nhân đạo, tự do tôn giáo, chủ quyền để can thiệp công việc nội bộ của nước khác.

Tháng 5 – 2003, Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã sang thăm chính thức Nga. Việc Chủ tịch Hồ Cẩm Đào chọn Nga là nước đầu tiên trong chuyến công du nước ngoài đầu tiên kể từ khi nhậm chức là một bằng chứng chứng tỏ lãnh đạo Trung Quốc rất coi trọng quan hệ Trung - Nga.

Kết quả hội đàm và tuyên bố chung giữa nguyên thủ hai nước Trung Quốc và Nga được công bố ngày 27-5-2003 có những nội dung nổi bật, đó là: Hai nước tiếp tục khẳng định quan hệ đối tác chiến lược đã được xác định trong "Hiệp ước láng giềng hợp tác hữu nghị" ký năm 2001. Tiếp tục duy trì cơ chế tiếp xúc cấp cao và tăng cường giao lưu giữa các ngành, các cấp, các tổ chức xã hội, thoả thuận sớm giải quyết triệt để vấn đề biên giới do lịch sử để lại, mở rộng và đi sâu hợp tác kinh tế thương mại, khoa học quân sự, khoa học kỹ thuật, năng lượng, vận tải, năng lượng hạt nhân, tài chính tiền tệ, hàng không, vũ trụ, công nghệ tin học..., đặc biệt là việc triển khai các dự án lớn, trong đó có dự án đường ống dẫn dầu từ Xibêri sang Đại Khánh dài 2400km. Trong các vấn đề quốc tế quan trọng, hai nước có chung chủ trương duy trì trật tự thế giới công bằng và dân chủ, đa cực hoá trên cơ sở nguyên tắc luật pháp quốc tế. Hai nước có chung lập trường về phát huy vai trò của LHQ trong việc giải quyết chính trị vấn đề Irắc, giải quyết hoà bình khủng hạt nhân của CHDCND Triều tiên, không tán thành việc gây sức ép hoặc sử dụng vũ lực để giải quyết vấn đề Triều Tiên, tích cực thúc đẩy tiến trình giải trừ quân bị và chống phổ biến vũ khí huỷ diệt. Hai bên đánh giá cao ý nghĩa của Hội nghị Thượng đỉnh Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO) lần này tại Mát xcơva đối với sự phát triển của tổ chức này.

Ngày 29-5 tại hội nghị Thượng đỉnh Tổ chức Hợp tác Thượng Hải, Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào nhấn mạnh cần tiếp tục:

- Kiên trì "tinh thần Thượng Hải" tin cậy lẫn nhau, cùng có lợi, cùng bình đẳng, hợp tác, tôn trọng văn minh đa dạng, phấn đấu cùng phát triển.

- Theo nguyên tắc mở cửa đối ngoại, không liên kết, không nhằm vào nước thứ ba, giao lưu và hợp tác rộng rãi.

- Theo phương châm xây dựng tổ chức có hiệu quả, thiết thực, ổn định lành mạnh, đổi mới.(9)

Ngày 17-6-2004, Hội nghị Thượng đỉnh lần thứ 4 của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO) đã diễn ra tại Tasken, thủ đô Usdơbêkixtan đã đưa ra quyết định quan trọng trên các lĩnh vực ngoại giao, an ninh, kinh tế, giao thông, nhân văn... Các nguyên thủ đã ký "Tuyên bố chung Tasken". Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã có bài phát biểu quan trọng tại hội nghị. Sau khi đánh giá cao những thành tựu đã đạt được của SCO trên các lĩnh vực trong 3

năm qua, Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đưa ra 3 kiến nghị về việc: Tiếp tục hợp tác tăng cường an ninh, đẩy mạnh hợp tác kinh tế, đi sâu triển khai hợp tác nhân văn. Trong bài phát biểu, Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đề nghị SCO tăng cường hoạt động trong các công việc quốc tế, nâng cao ảnh hưởng của SCO và nhấn mạnh nhiệm vụ hợp tác trong khối và hợp tác quốc tế chống khủng bố, kêu gọi cộng đồng quốc tế cùng hành động. Chủ tịch nêu rõ:

Về chính trị, kiên trì chủ nghĩa đa phương, thúc đẩy dân chủ hoá quan hệ quốc tế.

Về an ninh, xây dựng quan điểm an ninh mới tin cậy lẫn nhau, cùng có lợi, bình đẳng, hợp tác

Về kinh tế, phải triển khai hợp tác toàn diện, bình đẳng, cùng có lợi, thực hiện phát triển cân đối giữa các nước, các khu vực.

Về văn hoá, phải bảo vệ tính đa dạng của văn minh nhân loại.(10)

Có thể nói quan hệ Trung - Nga những tháng cuối năm 2004 lại trở nên sôi nổi qua những chuyến thăm lẫn nhau của lãnh đạo cấp cao hai nước. Thủ tướng Trung Quốc Ôn Gia Bảo vừa kết thúc chuyến thăm Nga ba ngày từ 23 đến 25-9-2004 thì tháng 10-2004 Tổng thống Nga Putin thăm Trung Quốc nhằm củng cố thêm quan hệ hữu nghị hai nước. Ngày 2-10, trong điện chúc mừng nhân kỷ niệm 55 năm ngày lập quan hệ ngoại giao giữa Trung Quốc và Nga, lãnh đạo hai nước cùng khẳng định tăng cường hơn nữa sự tin cậy chính trị song phương, mở rộng trao đổi và hợp tác trên các lĩnh vực, đưa quan hệ hai nước lên tầm cao mới, đồng thời biến quan hệ này trở thành tấm gương về hợp tác giữa hai nước lớn láng giềng

Trước chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống Nga Putin (từ ngày 14-10-2004), Ngoại tưởng Nga Sergey Lavrov có bài viết đăng trên "Mạng tin Tân Hoa", (Trung Quốc) ngày 12-10 về mối quan hệ đối tác chiến lược Nga - Trung đã khẳng định " Quan hệ Nga - Trung đã trải qua chặng đường dài khúc khuỷu, tiếp thu những tinh hoa của truyền thống láng giềng hữu nghị ở các bậc tiền bối, hiện đã đạt được trình độ hoàn toàn mới, thiết lập được quan hệ đối tác toàn diện và hợp tác chiến lược. Như lời Đặng Tiểu Bình- kến trúc sư cải cách mở cửa của Trung Quốc đã từng nói: Hai nước và nhân dân hai nước Trung - Nga đã thực hiện thành công "kết thúc quá khứ, mở ra tương lai"

Trong các công việc quốc tế, Ngoại trưởng chỉ rõ "quan hệ đối tác Nga và Trung Quốc, đặc biệt hợp tác trong phạm vi Liên Hợp quốc và các tổ chức đa phương khác, hai nước đã có những đóng góp to lớn cho tăng cường hoà bình quốc tế.

Hành động phối hợp chặt chẽ giữa Nga và Trung Quốc có ý nghĩa đặc biệt trong một số lĩnh vực như ngăn chặn phổ biến vũ khí huỷ diệt hàng loạt, ngăn chặn toàn diện thử nghiệm vũ khí hạt nhân và xoá bỏ mối đe doạ của khủng bố hạt nhân.

Trung Quốc và Nga đã tiến hành phối hợp có hiệu quả nhằm tìm kiếm giải pháp hoà bình vấn đề hạt nhân ở bán đảo Triều Tiên…

Về một số vấn đề gay gắt và cấp bách khác có tính toàn cầu hoặc khu vực, hai nước Nga và Trung Quốc cũng hợp tác chặt chẽ với nhau, kiểu hợp tác này là điển hình về ngoại giao vừa kiên trì nguyên tắc vừa mang tính xây dựng, mục tiêu của sự hợp tác là thiết lập một thế giới an ninh và công bằng hơn"(11)

Cũng trong ngày 14-10, tại đại Lễ đường Nhân dân Bắc Kinh, trong cuộc hội đàm với Tổng thống Nga Putin, Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã nêu lên bốn nguyên tắc cho việc phát triển toàn diện mối quan hệ đối tác hợp tác chiến lược Trung - Nga

1. Kiên trì tôn trọng lẫn nhau, đối xử bình đẳng,ủng hộ lẫn nhau, không ngừng tăng cường sự tin tưởng nhau về chính trị. Trong những vấn đề liên quan đến chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ quốc gia, hai bên tôn trọng lập trường và chính sách đối nội, đối ngoại của nhau.

2. Kiên trì bổ sung ưu thế cho nhau, bình đẳng cùng có lợi, nhìn về lâu dài, mưu cầu phát triển chung. Hai bên nên phát huy đầy đủ tác dụng của cơ chế hợp tác song phương hiện có, trọng điểm đi sâu hợp tác đầu tư mậu dịch hai nước, thúc đẩy nhanh việc hợp tác các hạng mục lớn về năng lượng, khoa học kỹ thuật.

3. Kiên trì điều hoà phối hợp, tin tưởng lẫn nhau, đi sâu hợp tác, cùng nhau tạo ra môi trường quốc tế tốt đẹp. Tếp tục vận dụng các phương thức tăng cường hiểu biết và phối hợp giữa hai bên về các vấn đề lớn của quốc tế và khu vực, kiên trì chủ nghĩa đa phương, ủng hộ việc phát huy tác dụng quan trọng của LHQ trong các công việc quốc tế, thúc đẩy xây dựng trật tự chính trị kinh tế quốc tế mới công bằng hợp lý.

4. Kiên trì lấy mạnh bù yếu, học hỏi lẫn nhau, mở rộng giao lưu, đặt cơ sở xã hội vững chắc cho sự hữu hảo giữa các thế hệ hai nước. Hai bên cần mở rộng hợp tác nhân văn và giao lưu xã hội, làm sâu sắc thêm mỗi tình hữu nghị truyền thống hai nước.(12)

Các báo lớn của Trung Quốc ngày 15-10 đã đăng toàn bộ Tuyên bố chung Trung - Nga trong chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống Nga Putin. Tuyên bố chung nêu rõ:

Sự phát triển quan hệ Trung - Nga hơn 10 năm qua đã đạt tới tốc độc cao chưa từng có từ trước đến nay "Hiệp ước láng giềng hợp tác hữu nghị Trung - Nga" được ký ngày 16-7-2001 là cột mốc quan trọng trong tiến trình phát triển quan hệ hai nước, là văn kiện mang tính cương lĩnh chỉ đạo phát triển quan hệ Trung - Nga..

Hai bên nhấn mạnh tiếp tục ủng hộ lẫn nhau trong vấn đề liên quan đến sự thống nhất, độc lập chủ quyền toàn vẹn lãnh thổ quốc gia của mỗi bên… Phía Nga phản đối bất cứ hình thức nào nhằm thực hiện Đài Loan độc lập, không chấp nhận "hai Trung Quốc". "một Trung Quốc, một Đài Loan", phản đối Đài Loan gia nhập Liên Hợp quốc và các tổ chức quốc tế khác mà chỉ có các quốc gia có chủ quyền mới được tham gia, không bán vũ khí cho Đài Loan. Phía Nga thừa nhận Tây Tạng là một bộ phận không thể tách rời khỏi Trung Quốc. Phía Trung Quốc ủng hộ những nỗ lực

của Nga nhằm duy trì thống nhất đất nước, đập tan thế lực khủng bố và ly khai ở Chesnia[13]

2. Hợp tác an ninh - quân sự

Trong lĩnh vực an ninh, sau 11-9 Trung Quốc và Nga đều coi chống khủng bố là trọng điểm hợp tác trên lĩnh vực an ninh. Đầu tháng 10 - 2001, Mỹ tiến quân vào Trung Á, hai nước Trung Quốc và Nga đặc biệt chú ý hợp tác an ninh khu vực Trung Á, chú ý chức năng của Tổ chức hợp tác Thượng Hải (SCO) đây là 1 tổ chức được thành lập vào tháng 6 - 2000 do Trung Quốc thông qua Nga vận động các nước láng giềng Trung Á thành lập.

Tháng 5-2002 Bộ trưởng Quốc phòng 5 nước của tổ chức này gồm Trung Quốc, Nga, Cadăcxtan, Cưrơgưxtan và Tát-dikkixtan đã gặp nhau tại Matxcơva và ra Thông báo chung. Tại cuộc gặp gỡ này, các vị Bộ trưởng đã quyết định thành lập nhóm chuyên gia hỗn hợp của Bộ Quốc phòng các nước thành viên để bàn về vấn đề liên quan đến việc tiến hành tập trận hỗn hợp chống khủng bố.

Ngày 7-6-2002, tại hội nghị nguyên thủ của Tổ chức Hợp tác Thương Hải được tổ chức ở Xanh Pêtécpua của Nga (lúc này tổ chức gồm 6 nước, Udơbêkixta đã tham gia) đã nâng "Tổ chức Thượng Hải 5" thành tổ chức hợp tác khu vực "Tổ chức hợp tác Thượng Hải" (SCO) và ký kết ba văn kiện chính trị quan trọng: "Hiến chương tổ chức hợp tác Thượng Hải", "Hiệp định về cơ cấu chống khủng bố khu vực", "Tuyên ngôn nguyên thủ các nước thành viên tổ chức hợp tác Thượng Hải", khẳng định ý nghĩa của việc tồn tại và tác dụng của tổ chức này, định ra khuôn khổ cơ bản cho việc Trung - Nga tăng cường hợp tác an ninh khu vực trong thế kỷ XXI.[14]

Ngày 10-10-2002, căn cứ vào kế hoạch do Hội nghị Bộ trưởng quốc phòng các nước của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải định ra hồi tháng 5-2002, Trung Quốc và Cưrơgưxten đã tiến hành tập trận hỗn hợp chống khủng bố. Lần đầu tiên quân đội Trung Quốc cùng quân đội nước ngoài tiến hành tập trận chung và đây cũng là cuộc tập trận đầu tiên của quân đội Trung Quốc ở bên ngoài biên giới. Cuộc tập trận là thành quả của sự hợp tác Trung - Nga trong khuôn khổ của Tổ chức hợp tác Thượng Hải.[15]

Một cơ sở hợp tác quan trọng giữa hai nước sau 11-9 là hợp tác chống khủng bố. Mỹ coi những phần tử chia rẽ nước Nga ở Chesnia khác với phần tử khủng bố trên thế giới (Trung Quốc và Nga đều phê phán Mỹ theo tiêu chuẩn kép). Mỹ chỉ coi các phần tử chia rẽ dân tộc mang tên "Đông thổ" ở Tân Cương Trung Quốc là khủng bố sau khi Trung Quốc hợp tác với Mỹ chống khủng bố trên thế giới. Nhưng Mỹ cho rằng đó là các hoạt động mang tính nhân quyền, bình đẳng dân tộc, tự do tôn giáo tín ngưỡng. Vì vậy Trung Quốc và Nga cần hợp tác với nhau trong việc chống lại sức ép của Mỹ và phương Tây.[16]

Những năm qua, thông qua Tổ chức Hợp tác Thượng Hải, hai nước Trung - Nga đã đạt được những mục tiêu cải thiện quan hệ hai nước trên biên giới, an ninh cũng như hợp tác quân sự. Hai nước cũng thông qua quan hệ hợp tác, phối hợp để kiềm chế chủ nghĩa đơn cực

của Mỹ, nhưng quan hệ kinh tế, buôn bán còn chưa tương xứng với sự gắn bó chặt chẽ về chính trị. Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào thăm Nga lần này đúng vào thời điểm tình hình thế giới có những biến đổi đầy kịch tính. Vấn đề điểm nóng quốc tế đang nổi lên như vấn đề Triều Tiên, Trung Đông, Irắc, vai trò LHQ, sự ổn định quốc tế.. Đây là những vấn đề mà cả Trung Quốc, Nga và cộng đồng quốc tế đều rất quan tâm. Cục diện quốc tế đang tiềm ẩn khủng hoảng và nguy hiểm mới (sau cuộc tấn công Irắc của Mỹ). Là hai nước lớn đối tác chiến lược, sự trao đổi, thống nhất quan điểm, chủ trương giữa lãnh đạo cấp cao của hai nước Trung Quốc và Nga chẳng những rất quan trọng đối với sự tăng cường hiểu biết và hợp tác song phương mà còn ảnh hưởng to lớn đối với sự phát triển của cộng đồng quốc tế và tình hình thế giới. Nhưng cũng phải thấy rằng hiện nay hai nước Trung Quốc và Nga còn rất nhiều không gian trong lĩnh vực ngày càng ý thức được mối đe doạ của các phần tử ly khai Hồi giáo ở Tân Cương, nên hợp tác giữa hai nước cũng như các nước trong SCO về lĩnh vực quân sự cũng có tầm quan trọng rất lớn. Hiện nay Trung Quốc và Nga đã lên kế hoạch tiến hành diễn tập chung về chống khủng bố trên biên giới hai nước. Mặt khác hợp tác Trung Quốc - Nga chặt chẽ cũng giúp Trung Quốc dễ thuyết phục các nước Trung - Á ủng hộ Trung Quốc trong cuộc đấu tranh chống các phần tử ly khai ở Tân Cương.(17)

Về vấn đề biên giới giữa Trung Quốc và Nga.

Ngày 14-10-2004, Trung Quốc và Nga đã giải quyết những bất đồng cuối cùng về tranh chấp biên giới kéo dài nhiều thập kỷ qua, và nhất trí hợp tác phát triển các nguồn năng lượng khi Tổng thống Nga Putin bắt đầu chuyến thăm Trung Quốc từ ngày 14 đến 16-10-2004.

Hiệp định giải quyết những bất đồng cuối cùng về hơn 4300 km biên giới giữa Trung Quốc và Nga đánh dấu sự kết thúc thái độ thù địch thời chiến tranh lạnh kéo dài nhiều thập kỷ qua và những tranh chấp biên giới trong những năm 1960, 1970 giữa Trung Quốc và Liên Xô(18). Tổng thống Nga Putin phát biểu: "Chúng tôi đã tìm được giải pháp đối với vấn đề biên giới, cho phép có sự hợp tác gần gũi hơn với việc quan tâm phát triển các nguồn tài nguyên thiên nhiên, bảo vệ môi trường và các vấn đề kinh tế. Chúng tôi hy vọng giúp Trung Quốc phát triển khu vực miền Tây nước này, trong khi chúng tôi cũng muốn hợp tác phát triển miền Đông Xibêri của Nga".(19)

Hiệp định chỉ rõ: Về hướng đi đường biên giới ở hai đoạn mà các bên chưa đạt nhất trí trên biên giới Trung - Nga đã đạt được hiệp định là phương án cân bằng hợp lý, cả hai bên cùng có lợi về chính trị. Hiệp định bổ sung về đoạn biên giới phía Đông được ký lần này và 2 hiệp định về biên giới giữa hai nước đã ký trước đây đánh dấu việc tuyến biên giới Trung - Nga dài hơn 4300 km đã được xác định.

Hai bên nhấn mạnh phát triển toàn diện hợp tác kinh tế mậu dịch Trung –

Nga, bao gồm hợp tác năng lượng và hợp tác đầu tư là nhân tố quan trọng trong việc củng cố và phát triển quan hệ hợp tác và đối tác chiến lược Trung - Nga[20]

Trước sự có mặt của quân đội Mỹ cũng như ảnh hưởng của Mỹ tại khu vực Trung Á ngày càng gia tăng, Trung Quốc đã tăng cường hợp tác quân sự với Nga nhằm hạn chế ảnh hưởng và sự có mặt quân sự của Mỹ cũng như góp phần duy trì hoà bình và ổn định khu vực. Sau 11-9 lợi dụng cuộc chiến chống khủng bố, Mỹ đã triển khai lực lượng và nhiều căn cứ quân sự ở các nước từ Bungari đến Rumani, từ Adécbaigian đến Cưrưgưxtan, Thổ Nhĩ Kỳ, Grudia, từ Angiêri đến Ápganixtan và đặc biệt là tại Irắc, đã tạo nên những thay đổi địa - chính trị và địa - chiến lược trên toàn cầu cũng như ở Trung Á. Một trong những thay đổi rõ nhất là xuất hiện mối quan hệ địa - chính trị và địa chiến lược giữa Trung Quốc và Nga.

Trung Á - sân sau của Nga- có tầm quan trọng đặc biệt về quân sự đối với Trung Quốc. Sự có mặt các căn cứ quân sự lâu dài của Mỹ trong khu vực chủ yếu nhằm hạn chế ảnh hưởng của Trung Quốc và Nga. Ngay sau khi Liên Xô tan rã, thông qua viện trợ tài chính, Mỹ đã lôi kéo các nước Trung Á tham gia nhiều cuộc diễn tập quân sự chung với quân đội Mỹ và bao vây địa - chính trị chiến lược đối với Trung Quốc. Do vậy Trung Quốc đang thực hiện chính sách hợp tác quân sự với Nga nhằm chống lại lợi ích và mối đe doạ quân sự của Mỹ ở Trung Á. Ngày 5-7-2005 tại Hội nghị thượng đỉnh ở Axtana của Cadăcxtan, Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (mà thực chất là Trung Quốc và Nga) các nhà lãnh đạo của SCO đã chính thức ra tuyên bố yêu cầu Mỹ và các đồng minh của Mỹ tại Ápganixtan ấn định thời gian biểu cho việc rút quân khỏi một số nước Trung Á. Các nhà lãnh đạo SCO đã ký kết tuyên bố chính thức về việc không chấp nhận sự can thiệp của bên ngoài vào các công việc của họ, nhắc lại tuyên bố tương tự đã được ký giữa Tổng thống Nga Putin và Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào tại Mátxcơva trong chuyến thăm chính thức Nga của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào từ ngày 30-6-2005. Tuyên bố này được coi là sự chỉ chích công khai ảnh hưởng ngày càng tăng của Mỹ đặc biệt tại Trung Á - khu vực ảnh hưởng truyền thống của Nga. Tuyên bố khẳng định sẽ không thể đạt được hoà bình trên thế giới "thông qua việc độc quyền và chi phối các vấn đề quốc tế nổi cộm". Tuyên bố viết: "Hoà Bình và ổn định chỉ có thể được đảm bảo bằng cách tuân thủ những nguyên tắc không can thiệp vào công việc nội bộ của những nước có chủ quyền.[21]

Sau hội nghị Thượng đỉnh SCO, Trung Quốc và Nga cam kết hợp tác mạnh mẽ nhằm giải quyết các bất đồng biên giới và đặt nền móng cho việc thâm nhập sâu hơn nữa của các hệ thống ngân hàng và các Công ty dầu lửa của hai nước, đồng thời tổ chức cuộc diễn tập quân sự chung đầu tiên mang tên "Sứ mệnh hoà bình - 2005" nhằm biểu dương sức mạnh. Ngày 1-7-2005 tại Mát xcơva Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào và Tổng thống Nga Putin ký Tuyên bố

chung về trật tự quốc tế thế kỷ XXI,[22] thông qua tuyên bố chung, hai nước muốn chuyển một bức thông điệp rõ ràng đến các nước thành viên khác của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải rằng Mỹ là nước tạo nên mối đe doạ tiềm tàng đối với chủ quyền của Trung Á và khẳng định Trung Quốc và Nga có thể cung cấp các kế hoạch bảo đảm an ninh cũng như kinh tế tương tự như Mỹ nhằm mục đích duy nhất là bảo vệ nguyên trạng hiện nay chứ không khuyến khích các nền kinh tế thị trường hoặc cải cách dân chủ hiện nay.[23]

Tuyên bố nêu rõ:

- Hai bên nhấn mạnh cộng đồng quốc tế phải tôn trọng truyền thống lịch sử của nhiều dân tộc, phản đối chủ nghĩa ly khai và cưỡng bức một nước nào đó tiếp nhận chế độ chính trị của một nước khác áp đặt cho.

- Hai bên nhấn mạnh các nước phải căn cứ vào tình hình và truyền thống của nước mình để duy trì nhân quyền và bảo vệ nguyên tắc bình đẳng chủ quyền, không can thiệp vào công việc nội bộ cuả nước khác.

- Hai nước yêu cầu các nước nghiêm chỉnh tuân thủ nguyên tắc cùng nhau tôn trọng chủ quyền và lãnh thổ hoàn chỉnh, không xâm phạm lẫn nhau, không can thiệp vào công việc của nhau. Hai bên phản đối việc lũng đoạn chủ quyền trong công việc quốc tế, hai bên cũng phải đối chủ trương chia các nước trên thế giới thành hai loại "nước lãnh đạo" và "nước phục tùng".

- Hai nước yêu cầu LHQ thúc đẩy cải cách với nguyên tắc cùng nhau nhất trí hiệp thương làm cơ sở, thể hiện đầy đủ lợi ích chung của đông đảo các nước thành viên.

- Hai nước phản đối kiểu áp dụng tiêu chuẩn kép trong công việc quốc tế đối với vấn đề nhân quyền, chủ nghĩa khủng bố cùng các vấn đề khác có liên quan. Hai bên yêu cầu cần phải xây dựng một trật tự quốc tế mới trên cơ sở nguyên tắc các nước bình đẳng, tôn trọng chủ quyền của nhau không can thiệp vào công việc nội bộ.[24]

Từ ngày 18 đến 25-8-2005 cuộc tập trận chung của quân đội Trung Quốc và Nga mang tên "Sứ mệnh hoà bình - 2005" diễn ra tại Vladivostok (Nga) và trên bán đảo Sơn Đông (Trung Quốc) là một cuộc diễn tập với quy mô lớn, vượt xa dự đoán của dư luận các nước

So với các cuộc tập trận chung của Nga với các nước thì cuộc tập trận chung này có quy mô lớn hơn, quân số tham gia đông hơn, nhiều quân, binh chủng tham gia hơn.

Về lực lượng:

Tổng quân số của Nga trên 3000 quân và Trung Quốc trên 5000 quân. Hải quân gồm một đại đội lính thuỷ thuộc Sư đoàn số 55 Hạm đội Thái Bình Dương, 1 đoàn khu trục chống ngầm lớp Udaloi, 1 tầu đổ bộ cỡ lớn thuộc lớp Lopcha.

Không quân: gồm 4 chiếc Su - 27 SM, 2 chiếc TU - 95MS, 4 chiếc Tu - 22M3 và 7 chiếc máy bay vận tải IL - 76.

Kể từ khi hai nước lập quan hệ ngoại giao (trước đây là Liên Xô, nay là Nga) đến nay là 55 năm, quân đội Trung Quốc và Nga tiến hành diễn tập lần đầu tiên với quy mô lớn nhất kể từ trước đến nay

và cũng là cuộc diễn tập quân sự lớn nhất đầu tiên kể từ khi hai nước bình thường hoá quan hệ trong thập kỷ 1990 tới nay. Đây là mốc đánh dấu quan hệ đối tác chiến lược hai nước bước sang giai đoạn mới cao hơn. Cuộc diễn tập này là một dịp tốt nhất để luyện quân, nâng cao trình độ chỉ huy tác chiến hiệp đồng quân, binh chủng và thí nghiệm các trang bị vũ khí mới của cả hai nước.

Một quan chức cấp cao trong Bộ Quốc phòng Nga cho rằng quy mô của cuộc diễn tập này lớn hơn nhiều so với dự đoán của dư luận các nước. Cuộc diễn tập này thực hiện nhiều khoa mục sát thương trong chiến đấu như chuyển quân cự ly xa, máy bay ném bom chiến lược thực hiện phi vụ oanh kích vào mục tiêu ở xa ngoài khơi, tấn công vào các mục tiêu trên biển, tiến hành đổ bộ đánh chiếm đầu cầu... Rõ ràng mục tiêu của cuộc diễn tập này vượt xa mục tiêu của một cuộc chiến chống khủng bố như báo giới và giới quân sự nước ngoài vẫn dự đoán.

Hơn nữa, cuộc diễn tập này không bình thường ở chỗ là lãnh đạo cao nhất của 2 nước đều quan tâm và chỉ thị phải tiến hành thành công cuộc diễn tập quy mô lớn đầu tiên trong 55 năm qua giữa quân đội hai nước để chứng tỏ với dư luận nước ngoài rằng quan hệ đối tác chiến lược Trung - Nga đã bước sang trang sử mới.

Cuộc diễn tập được chia làm 3 giai đoạn.

- *Giai đoạn 1,* tiến hành trong hai ngày 18 và 19-8 tại Vladivostok trên đất Nga

- *Giai đoạn 2,* từ 20-22/8 tiến hành trên đất Trung Quốc

- *Giai đoạn 3,* từ 23 đến 26-8 diễn tập với sự yểm trợ của máy bay chiến đấu, máy bay ném bom sẽ cất cánh từ xa tiến đánh mục tiêu trên biển ở Hoàng Hải.

Diễn tập lần này là hoạt động tác chiến tổng hợp phối hợp hiệp đồng với sự chỉ huy thống nhất giữa chỉ huy các cấp hai nước.(25)

Dư luận nước ngoài có rất nhiều ý kiến đánh giá về mục đích và tác động của cuộc tập trận này, đặc biệt cho rằng cuộc diễn tập quân sự liên hợp Trung - Nga lần này cũng có thể được coi như một cuộc đối thoại chiến lược giữa một bên là Trung Quốc và Nga còn bên kia là Mỹ. Diễn tập cũng nhằm phát đi tín hiệu là ở tầng nấc chiến lược là Trung Quốc và Nga đã làm tốt công tác chuẩn bị để đối phó với mối đe doạ truyền thống.

3. Quan hệ hợp tác kinh tế

Bước sang Thiên niên kỷ mới, quan hệ hợp tác kinh tế Trung - Nga có những bước phát triển mới.

Trong chuyến thăm chính thức Nga của Chủ tịch Trung Quốc Giang Trạch Dân tháng 7-2001, ngoài việc các nhà lãnh đạo cấp cao Trung Quốc và Nga gặp gỡ và ký nhiều văn kiện quan trọng đối với sự phát triển láng giềng thân thiện, hữu nghị và hợp tác giữa hai nước hướng tới thế kỷ XXI, thì trong lĩnh vực kinh tế, những cố gắng của hai nước ngay đầu thế kỷ cũng tỏ ra có triển vọng. Mặc dù kim ngạch buôn bán trong năm 2000 giữa Trung Quốc và Nga mới chỉ đạt trên 8 tỷ USD, trong khi khối lượng buôn bán giữa Trung Quốc và Mỹ là khoảng 112 tỷ USD (gấp hàng chục lần),

nhưng phải thấy rằng Trung Quốc và Nga có đầy đủ các điều kiện để tăng cường buôn bán giữa hai nước, nhất là về các ngành năng lượng, hàng không và vũ khí của Nga, còn phía Trung Quốc có thể cung cấp cho Nga phần lớn các thứ hàng mà Nga đang phải nhập của châu Âu như hàng nông sản và hàng hoá tiêu dùng khác[26].

Năm 2001, theo thống kê của phía Nga, kim ngạch mậu dịch song phương giữa Trung Quốc và Nga đã đạt 10,67 tỷ USD, tăng trên 30% so với năm 2000.[27]

Cơ sở kinh tế của mối quan hệ đối tác, hợp tác chiến lược Trung - Nga cũng được củng cố. Cuối tháng 9-2001 cuộc gặp gỡ định kỳ lần thứ 6 giữa Thủ tướng Trung Quốc và Thủ tướng Nga trong chuyến thăm Nga của Thủ tướng Chu Dung Cơ đã khiến hợp tác kinh tế mậu dịch hai nước bước lên giai đoạn mới. Thủ tướng hai nước đặc biệt nhấn mạnh đến sự hợp tác giữa các xí nghiệp vừa và lớn của hai nước và sự hợp tác trên lĩnh vực khoa học kỹ thuật cao. Theo thống kê của phía Nga, kim ngạch mậu dịch song phương năm 2001 đạt 10,67 tỷ USD, tăng lên 30% so với năm 2000. Theo thống kê của hải quan Trung Quốc, trong năm 2002, kim ngạch mậu dịch song phương tăng trên 20% so với cùng kỳ năm 2001, mức độ và chất lượng hợp tác cũng được nâng cao.

Về hợp tác năng lượng, hai bên lên kế hoạch xây dựng hạng mục ống dẫn dầu từ vùng Irkutsk của Nga đến khu vực Đông Bắc của Trung Quốc, hợp tác trong 25 năm. Theo kế hoạch, năm 2005 sẽ dẫn dầu sang Trung Quốc, mỗi năm khoảng 20 triệu tấn, từ năm 2010 nâng lên 30 triệu tấn.[28]

Chuyến thăm Nga đầu tiên trong cương vị Chủ tịch nước của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đã cho thấy Trung Quốc rất coi trọng quan hệ đối tác hợp chiến lược giữa hai nước. Vấn đề kinh tế mậu dịch được coi là nội dung chủ yếu trong chuyến thăm lần này của Chủ tịch Hồ Cẩm Đào. Ngày 27-5 tại điện Cremli (Mátxcơva), nguyên thủ hai nước Trung Quốc và Nga đã ký hiệp định về việc Ngân hàng kiến thiết Trung Quốc cho Ngân hàng Mậu dịch đối ngoại của Nga vay khoản tiền 200 triệu USD nhằm giúp đỡ các doanh nghiệp của Nga mua hàng và thiết bị của Trung Quốc. Hai nước cũng ký hiệp định xây dựng đường ống dẫn dầu từ Angarsk (Xibêri của Nga) sang tới Đại Khánh của Trung Quốc.

Các nhà lãnh đạo Nga nhấn mạnh tăng cường hợp tác với Trung Quốc về khoa học công nghệ kỹ thuật cao, năng lượng, năng lượng hạt nhân, vũ trụ, hàng không, đầu tư…[29]

Năm 2004 là năm kỷ niệm tròn 55 năm thiết lập quan hệ ngoại giao giữa CHND Trung Hoa và Liên bang CHXHCN Xô Viết và cũng là năm tròn 15 năm bình thường hoá quan hệ Trung - Nga. Trong 15 năm kể từ khi bình thường hoá quan hệ, Trung Quốc và Nga đã tạo dựng được một cơ sở pháp lý phát triển nhằm phối hợp hoạt động song phương. Từ năm 1992 ở cấp nhà nước, hai bên đã ký hơn 180 hiệp định. Các văn kiện về hợp tác đã được ký giữa 55 cặp địa phương và thành phố của Trung Quốc và Nga. Trong các lĩnh vực kinh tế

và khoa học kỹ thuật có 8 tiểu ban liên chính phủ và 25 nhóm công tác thường trực đang hoạt động, 5 tiểu ban hoạt động theo chủ đề xã hội và nhân đạo[30].

4. Những hạn chế

Mặc dù quan hệ Trung - Nga trong thời gian qua là tốt đẹp, tuy vậy vẫn không phải đã thuận buồm xuôi gió. Những vướng mắc về quan hệ kinh tế thời gian qua vẫn không ngừng tăng lên nhất là vấn đề xây dựng đường ống dẫn dầu sang Trung Quốc, vấn đề đàm phán Nga - Trung về vấn đề Nga gia nhập WTO vẫn tương đối căng thẳng.

Như vậy, bước sang Thiên niên kỷ mới, đặc biệt kể từ sau sự kiện 11-9 xảy ra ở nước Mỹ, thế giới đứng trước những biến động và thách thức mới, quan hệ giữa Trung Quốc và Nga đã phát triển nhanh chóng, cho đến nay đã trở thành quan hệ đối tác chiến lược và từng bước củng cố vững chắc. Quan hệ kiểu mới này có ý nghĩa to lớn đối với cả Trung Quốc và Nga. Quan hệ Trung - Nga những năm qua được biểu hiện chủ yêu trên mặt chính trị, quân sự và kinh tế. Theo lẽ thường, quan hệ chính trị ổn định sẽ làm cho quan hệ kinh tế thương mại nhanh chóng phát triển. Nhưng thực tế quan hệ chính trị Trung - Nga phát triển rất thuận lợi trong khi đó quan hệ kinh tế - thương mại lại đang trong tình trạng trì trệ rõ rệt.

Hợp tác kinh tế giữa hai nước hiện nay chủ yếu vẫn là thương mại. Kim ngạch mậu dịch những năm qua vẫn luôn ở mức thấp, tuy có tăng lên một chút nhưng vẫn chậm chạp so với sự phát triển quan hệ chính trị. Năm 2000 kim ngạch mậu dịch Trung - Nga là 8 tỷ USD, năm 2004 đạt 10,67 tỷ USD. Năm 2003 đạt 15,65 tỷ USD tăng 32% so với năm 2002. Hàng hoá Trung Quốc xuất khẩu sang Nga chủ yếu là hàng tiêu dùng, lương thực, hàng dệt, thiết bị cơ khí, nguyên liệu khoáng sản và sản phẩm hoá công. Nga xuất sang Trung Quốc chủ yếu là phân bón, nguyên liệu hoá công, thiết bị cơ khí, gang thép, ôtô, kim loại đen, kim loại mầu, trong đó nguyên liệu chiếm 60%, thiết bị cơ khí trên 30% . Cơ cấu hàng hoá mậu dịch hai chiều tương đối thấp, tỷ trọng hàng hóa có hàm lượng kỹ thuật cao còn ít. Năm 2003 cơ cấu hàng hoá Trung Quốc xuất khẩu sang Nga có cải thiện hơn, sản phẩm cơ điện xuất khẩu tăng nhanh, từ tháng 1 đến tháng 10 tăng 81,8% chiếm 20,2% tổng kim ngạch xuất khẩu sang Nga. Trung Quốc nhập khẩu của Nga chủ yếu là kim loại mầu (tăng 131,8%), gang thép (tăng 117,6%), dầu thô (tăng 90,8%), nhập khẩu hàng cơ điện, hàng kỹ thuật công nghệ cao và sản phẩm hoá công giảm. Tỷ trọng sản phẩm kỹ thuật công nghệ cao tuy có tăng nhưng còn ở mức thấp.

Về mặt đầu tư, biểu hiện chủ yếu là quy mô đầu tư còn nhỏ, dự án đầu tư quy mô lớn còn thấp, tỷ lệ thành công thấp. Cho đến giữa năm 2003 Trung Quốc có 503 doanh nghiệp đầu tư tại Nga, tổng kim ngạch đầu tư chỉ có 350 triệu USD. Nga đầu tư ở Trung Quốc 1471 dự án, kim ngạch đầu tư theo hợp đồng là 760 triệu USD, đầu tư thực tế chỉ có 329 triệu USD.

Nguyên nhân quan hệ kinh tế - thương mại Trung - Nga phát triển chậm do:

Nguyên nhân căn bản là tính cạnh tranh kinh tế. Kinh tế hai nước vừa tồn tại tính bổ sung, vừa tồn tại tính cạnh tranh lẫn nhau, về tổng thể, tính cạnh tranh nhiều hơn. Nga và Trung Quốc đều là nước chuyển từ kinh tế kế hoạch hoá sang kinh tế thị trường, nhu cầu vốn và đầu tư kỹ thuật của Nga rất lớn, thu hút vốn và kỹ thuật tiên tiến của phương Tây vượt xa đầu tư của Nga ra nước ngoài, điều này ảnh hưởng tới việc thu hút đầu tư của Nga vào Trung Quốc

Nguyên nhân thứ 2 là các nhân tố về môi trường, cơ chế, tâm lý. Môi trường đầu tư và môi trường mậu dịch của Nga là khá kém, chính sách về hàng rào thuế quan, phi thuế quan...không ổn định, hệ thống dịch vụ hai nước Trung - Nga chưa hoàn thiện.

Mặt khác, Nga nhận được khá nhiều viện trợ kinh tế của các nước phương Tây nên trọng tâm ngoại thương của Nga nghiêng về phía châu Âu và Mỹ. Trong nước Nga lại có tâm lý lo ngại "thuyết về mối đe doạ từ Trung Quốc" do đó đã hạn chế nhất định đối với sự phát triển thuận lợi quan hệ hợp tác kinh tế - thương mại Trung - Nga.(31)

Quan hệ Trung - Nga những năm gần đây, về quan hệ kinh tế - thương mại giữa hai nước vẫn chưa phát triển tương ứng với quan hệ chính trị như đã trình bày ở trên. Cũng phải thấy rằng trong quan hệ Trung - Nga vẫn còn có những cản trở tiến trình phát triển của quan hệ này, trước hết phải kể đến nhân tố Mỹ trong quan hệ Trung - Nga.

Đối với Nga, trước mắt nhu cầu phát triển của Nga đòi hỏi về vốn và kỹ thuật tiên tiến, điều này chỉ có thể phương Tây, đặc biệt là Mỹ mới có đủ khả năng thoả mãn nhu cầu của Nga để Nga có thể khôi phục thực lực và địa vị nước lớn của mình.

Đối với Trung Quốc, trong đường lối đối ngoại của mình Trung Quốc luôn đặt cải thiện quan hệ với Mỹ, tránh đối kháng trực tiếp với Mỹ lên hàng đầu. Mặt khác, để góp phần thực hiện thắng lợi mục tiêu 4 hiện đại hoá, Trung Quốc coi Mỹ là đối tác quan trọng. Mỹ hiện là nước có khoa học kỹ thuật phát triển mạnh nhất, thực lực kinh tế mạnh nhất, thị trường Mỹ, vốn, kỹ thuật, kinh nghiệm quản lý... mà Trung Quốc cần đều có thể tranh thủ từ Mỹ. Cả Nga và Trung Quốc đều đặt quan hệ với Mỹ lên hàng đầu trong quan hệ đối ngoại của mỗi nước, đều tránh đối kháng toàn diện với Mỹ, do đó quan hệ đối tác chiến lược Trung - Nga sẽ chịu những ràng buộc nhất định, mặc dù nhân tố Mỹ trong quan hệ Trung - Nga có tính không xác định nhưng đang tồn tại một cách hiện thực.

Ngoài ra thuyết về "mối đe doạ từ Trung Quốc" và nhất là trên thực tế người Trung Quốc đang tràn sang vùng viễn Đông của Nga đã là những trở ngại lớn. Nhưng Nga có lẽ cũng nhận ra rằng Trung Quốc quyết tâm mở rộng xuống vùng biển phía Nam để đi ra thế giới hơn là tiến lên phía Bắc.

Như vậy, Thiên niên kỷ mới đã đem lại cho thế giới những cơ hội và những thách thức mới. Trong những thách thức đó phải kể đến nguy cơ của chủ nghĩa khủng bố toàn cầu cùng với sự yếu kém của Liên Hợp quốc và các tổ chức quốc tế khác có vai trò giữ gìn hoà bình, bảo vệ an ninh thế giới kể từ sau sự kiện 11-9. Trước tình hình đó, vai trò và trách nhiệm của các nước lớn trong những năm qua có tăng lên đáng kể. Mỹ và Anh giờ đây đang tìm cách phân chia lại khu vực Trung Á - khu vực ảnh hưởng truyền thống của Nga, Trung Quốc và Pakixtan - đặc biệt là các nước Trung Á thuộc Liên Xô cũ. Mỹ tăng cường đẩy mạnh chính sách đối ngoại nhằm kiềm chế cả Nga và Trung Quốc, triển khai hệ thống phòng thủ tên lửa quốc gia và tên lửa chiến trường (NMD và TMD), rút khỏi Nghị định thư Kyôtô, phát động chiến tranh tấn công Ápganixtan và đánh chiếm Irắc… nhằm trả đũa sau sự kiện 11-9 xảy ra ở nước Mỹ. Dưới danh nghĩa chống khủng bố, Mỹ đang nỗ lực tập hợp lực lượng nhằm thực hiện chính sách toàn cầu, xác lập quyền bá chủ thế giới.

Sự can thiệp và dính líu quân sự của Mỹ trong nhiều điểm nóng xung đột trong khu vực và trên thế giới càng khiến Trung Quốc và Nga (hai nước lớn láng giềng và là hai nước Uỷ viên Thường trực Hội đồng Bảo an LHQ) phản ứng xích lại gần nhau để đối phó. Chính vì vậy, Trung Quốc và Nga đã xác lập được cơ chế phối hợp chiến lược với nhau không chỉ có lợi cho lợi ích quốc gia mỗi nước mà còn tạo ra đối trọng với khuynh hướng ảnh hưởng chính trị cường quyền của Mỹ và phương Tây. Không những thế, quan hệ này còn có tác dụng to lớn góp phần vào việc duy trì hoà bình và ổn định trong khu vực và trên thế giới. Đồng thời, trong xu thế toàn cầu hoá về kinh tế, nhu cầu phát triển hợp tác về kinh tế cũng rất quan trọng đối với nhiệm vụ chấn hưng đất nước của mỗi nước trong quan hệ Trung - Nga. Do ưu thế của mỗi bên, hợp tác kinh tế hai nước đang dần được phát triển, nhất là trong lĩnh vực năng lượng, hàng không vũ trụ, trang bị kỹ thuật quân sự hiện đại, nông nghiệp, hàng tiêu dùng.

Quan hệ Trung - Nga như đã trình bày ở phần trên, đã và đang có những điều chỉnh quan trọng và sâu sắc kể từ khi bước vào Thiên niên kỷ mới. Trung Quốc và Nga đã xác định được "quan hệ láng giềng hợp tác hữu nghị" giữa hai nước, mở ra triển vọng xây dựng quan hệ tốt giữa hai nước láng giềng lớn trên cơ sở mới trong thế kỷ XXI. Từ sự phát triển quan hệ Trung - Nga đã dẫn tới thành lập Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO), với những hoạt động của tổ chức này, SCO đã trở thành nhân tố quan trọng cho việc ổn định an ninh khu vực biên giới phía Bắc của Trung Quốc giáp Nga và các nước Trung Á, là nhân tố quan trọng cân bằng chiến lược và an ninh khu vực và thế giới.

"Tuyên bố chung về trật tự quốc tế thế kỷ XXI" giữa Trung Quốc và Nga một lần nữa khẳng định Trung Quốc và Nga luôn chủ trương đa cực hoá thế giới, kiên quyết phản đối mưu đồ bá chủ thế giới của Mỹ, chủ trương các nước và các

dân tộc trên thế giới có quyền tự quyết định vận mệnh của mình, chống lại mọi thế lực có hành động hoặc âm mưu can thiệp vào công việc nội bộ của nước khác.

Mặc dù quan hệ kinh tế Trung - Nga những năm qua vẫn chưa tương xứng với quan hệ chính trị giữa hai nước, phải thấy rằng xu thế vận động của mối quan hệ hợp tác Trung - Nga trong đó hợp tác là xu thế cơ bản chủ đạo nhưng yếu tố cạnh tranh cũng là một nhân tố phức tạp

Chúng ta tin rằng trong những thập kỷ tới, Trung Quốc và Nga ngày càng tăng cường thúc đẩy mạnh mẽ trong nỗ lực giữ gìn hoà bình ổn định và phát triển trong khu vực và trên thế giới, nỗ lực thúc đẩy một thế giới đa cực mà trong đó cả Trung Quốc và Nga đều là những cực quan trọng.

CHÚ THÍCH :

(1) *Liên Xô - Trung Quốc: Từ đối đầu đến bạn bè*. IU.PESKOP. Trung Quốc trong chính trị thế giới. Viện Viễn Đông, Viện Hàn lâm khoa học Nga, Mát xcơva 2002, tr.180.

(2) *Nhân dân nhật báo* (Trung Quốc) ngày 19-7-2000.

(3) *Nhân dân nhật bá*o, ngày 17-7-2001

(4) *Tài liệu tham khảo đặc biệt*, ngày 25-11-2001.

(5) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 27-11 năm 2002

(6) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 4-12 năm 2002

(7) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 6-12 năm 2002

(8) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 5-6-2003

(9) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 25-6-2004

(10) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 16-10-2004

(11) *Tin tham khảo thế giới* ngày 16-10-2004.

(12) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 20-10-2004

(13) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 4-12-2002.

(14) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 4-12-2002.

(15) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 8-1-2003

(16) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 9-10-2004.

(17) *Tin tham khảo thế giới* 16-10-2004

(18) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* 20-10-2004.

(20) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* 07-07-2004.

(21) *Nhân dân nhật báo* (Trung Quốc) 02-7-2005.

(22) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 6-9-2005.

(23) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 8-9-2005.

(24) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 19-8-2005.

(25) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 25-11-2005.

(26) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 27-12-2002.

(27) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 27-11-2002.

(28) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 05-06-2003.

(29) *Tài liệu tham khảo đặc biệt* ngày 22-6-2004.

(30) *Quan hệ kinh tế và chính trị Trung - Nga*. Tạp chí "Diễn đàn quốc tế", số 4 - 2004. Tài liệu tham khảo đặc biệt ngày 4-8-2004.